

עם דויד בן־גוריון על הוצאת כתבי שפינוזה, אומנם אינו מזדה עם הקו הממשלתי ברוב הבעיות, אך הממשלה היתה בטוחה כי יימנע מלבטא השקפות בשטחים בהם הוא חולק על הקו הרשמי.

שעות מעטות לפני פתיחת ההצעה, הופיעה משלחת שלא ציפו לה, ושבלטה מאז בנוף הכנס: גוגדה של ארבעת אנשי מפ"ם, שכמעט ולא נפרדו לעולם, ישבו בצוהר ואכלו בצוהר. איכשהו יצרו תמיד את הרושם כי הם מתכננים מיכצעים כבדי־משקל: "מפ"ם היא המדינה הגדולה ביותר באזור הים־התיכון", התלוצץ איטלקי אחד.

היו אלה שימחה פלאפן ויוסף ואשין, פעילי המפלגה בשטח הערבי; רוסטום בסטוני, ח"כ הכנסת השנייה והנאום הערבי העיקרי של המפלגה; ועתונאי של על־החשמה היושב באיטליה. אחרי שמפ"ם הפעילה מאחורי הקלעים לחץ על נחום גולדמן, ואחרי שזה הפעיל לחץ על גוריון להפירה וגולן, ניתן לבסטוני מעמד של משתתף רשמי, בעוד פלאפן ואשין הוזמנו כמשקיפים. לבסטוני שדיבר יפה בקונגרס הקודם, גם ניתנה ברגע האחרון זכות־הדיבור בחיכות — אף ששמו לא הוזכר בתוכנית שהודפסה יומיים לפני פתיחת ההצעה. פראדור, שראה את עצמו כנאמן בלתי־רשמי של ממשלת ישראל בהצעה, לא ידע על זכות זו.

הזדמנות של בסטוני באה בחיכות על המעבר מן החברה המסורתית לחברה המודרנית. בהוצאת הפתיחה עמד חנין המצרי על תפקידי המדינה החשובה. בוכר הבחין בין המדינה לבין החברה, תבע להאדיר את החברה, היוצרת תרבות, כנגד מדינה, שאינה יכולה לעשות זאת. אנדראוס המצרי הצביע, לעור מת זאת, על המציאות הגיאוגרפית של מצרים, שחייבה תמיד שלטון מרכזי חזק — מימי הפרעונים ועד ימי הנשיא עבד אל־נאצר. רק שלטון כזה היה מסוגל להסי דור ניצול סדיר של מימי הנילוס, בו תלויים חיי מצריים, ולהגן על מצריים מפני פלישות חיצוניות.

בערב קם בסטוני, נשא את דבריו ב־אנגלית, מאחר שאינו מבין צרפתית, השפה בה נאמו כל שאר מרצי הקונגרס. כמעט איש מבין הנוכחים לא ידע היטב אנגלית — פרט למצרים, שעקבו אחר הדברים בדרכיות.

לא עברו דקות רבות, והם גילו סימנים בולטים של אי־רצון. בסטוני אמר כי יש מקום במדינה המודרנית ליוזמה אישית וציבורית חזקה, שאינה תלויה במדינה. אחרי הקדמה זו, סיפר באריכות על נסיונות מפ"ם למען הבדואים בנגב ולמען חקלאים הערביים בארץ. הדברים נשמעו כמעולה חזקה מאד למפ"ם ו/או לישראל.

בסטוני גם הגיב על דברי אנדראוס ביחס לצורך להגן על המדינה, דיבר נגד צבירת נשק, המביאה בהכרח למלחמה מונעת. בשעת דברים אלה קם פיתאום יוסף פראדור ועזב באופן הפגנתי את האולם.

רוב המשתתפים, שלא הבינו את הנאום, לא הרגישו כלל בנעשה, זיכו את סוף נאומו של בסטוני באותן מחיאות־כפיים אדיבות כמו את קודמיו. הפצצה התפוצצה רק בסוף הישיבה, כאשר הרעי יוסף גולן מבמת הנשיאות כי פראדור נוטש את הקונגרס כמחאה על דברי בסטוני.

הדברים גרמו לתדהמה כללית. עד חצות רגשו הרוחות בבאר של המלון המפואר בו התאכסנו כל מוזני הקונגרס. בוכר אמר כי דברי בסטוני חרגו מנושא ההצעה ולא היו במקומם. המצרים טענו שהיתה זאת תעמולה מפ"מית גסה. פראדור טען כי בסטוני לא היה צריך לנאום כלל, כי הדברים על צבירת הנשק הניקו למדינה, וכי הנאום כולו סיכן את הקונגרס. התלוצץ אחד הצרפתים: "בסטוני הצליח בפעם הראשונה לאחד את ממשלות מצריים וישראל!"

במשך 12 שעות התנהל משאומתן מאחורי הקלעים. גולן לא הסתיר את אי־אהדתו לפראדור, ואילו פראדור הכחיש שביקש מגולן להכריז בפומבי על פרישתו מן ההצעה. בסוף נמצא הסדר: בפתיחת הישיבה הבאה הודיע להפירה כי דברי בסטוני לא היו במקומם ויימחקו מן הפרוטוקול, ואילו בוכר הסתייג בצורה חריפה ביותר מנאום בסטוני, ש"לא היה לא במקומו ולא בזמנו". פראדור חזר והשתתף בחיכות על החינוך.

הסערה כולה הוכיחה עד כמה דק הקרח עליו רקד הקונגרס. חיך אנדראוס, בשיחה פרטית, לאחר מכן: "כל אחד הביא עמו הנה את נקודותיו הרגישות. לכן עלינו להיזהר מאוד שלא לפגוע איש ברגשות רעהו".

עורך של עתון יהודי־ברטי לא נשאר חייב. "הוד מעלתו הזכיר בנאומו את הפיראמיות. הדבר יכול היה לפגוע בנו, מאחר שבני ישראל הקימו את הפיראמיות".

אנדראוס: "זה לא הוכח. חוץ מזה לא נהגו אז ביהודים בשירות רבה יותר מאשר במצרים עצמם. וגם עבר קצת מזמן מאז".

★ ★ ★

קוקטיילים אנושיים

שיחות הפרטיות האלה היו החתימה העיקרית של הקונגרס. ליד שולחן, בחדר האוכל של בית־המלון, במסדרונות של הארמון בו התנהל הקונגרס, בשעת המסיבות והסיורים, נפגשו כל מוזני הכנס איש ברעהו, נוצר שלל של הרכבים אישיים מגזנים וססגוניים.

אפשר היה לאכול את ארוחת־הבוקר בחברת משורר כושי יפהפה מארטיניק, שהסביר מדוע עתיד קאסטרו לנצח בדרום־אמריקה; לשבת בדרך להצעה באוטובוס ליד סופרת נחמה מאלכסנדריה; לאכול ארוחת־צהריים בחברת עתונאים צרפתיים, תוך ניתוח הסיכויים של הפעולה השמית; לשנות לאחר מכן קפה בחברת המצרים, תוך השחאת מזג־האוויר של פירנצה, קאהיר וירושלים; לשוחח בשעת מסיבת־קוקטייל עם דאן אמרוש, הוגה־הדעות האלגריי הלאומי, על כישלונם של הגנרל דה־גול לפתור את בעיית אלג'יריה. היו קיימות ואראציות אינסופיות של קוקטיילים אנושיים.

בישראל כמעט ולא קיים עוד מינהג השיחה האינטימית, המשלבת דיוק־מעמיק בבעיות עולם עם הערות שנונות והברקות הומוריסטיות. לכן היתה זאת חתימה לבלות חמישה ימים, 24 שעות ביממה, בחברת שלל מוחות ממדרגה־ראשונה, שרובם מושפעים מן התרבות הצרפתית ומעריכים שיח מבריק.

כל בעיות העולם חזרו בהכרח לשיחות אלה. המארטיניקאי שופע־חיים נמנה עם חותמי

"מינשר ה־121" של סארטר וידידיו, שקראו לעם הצרפתי לתמוך במלחמת־השיחורר של האלג'יריים נגד דה־גול. אחרים התנגדו למינשר, מתוך דעה שאסור להיעזר במורדים לשינוי ממשלה צרפתית. אולם הכל התנגדו למדיניות דה־גול. כאשר הגיעה הידיעה על מאסר של רובר בארא (עמו שוחחתי גם אני בפאריס על יחסי ישראל־ערב), היתה זאת מכה אישית לרבים מבאי הקונגרס.

אפשר היה לדבר על הכל: על המצב הגזעי ברפובליקה הדומיניקאית ועל המימשל הצבאי בנצרה, על עמדת עבד אל־נאצר באפריקה השחורה ועל הכנענים, על ההבדלים בין המון פכות בקובה ובמצרים והדמיון בין ישראל וממלכת הצלבנים. מאחר ופרופסור פראדור הוא המומחה הישראלי מספר 1 למסעי־הצלב, תפס נושא אחרון זה מקום מכובד בשיחות ליד השולחן.

בין הישראלים והמצרים לא דובר על בעיות פוליטיות אקטואליות, תוך הסכמה אילמה כאשר שאל בוכר, בשיחה פרטית ראשונה, את המצרים: "האם יש מקום לשיחה גלוית־ל על ענייני ישראל־ערב?" ענו לו אלה, בגילוי־הלב המבוקש: "לא". ואולי טוב שכן, כי האווירה הידידותית שנוצרה בין בני שתי המדינות היתה חשובה יותר ממשאומתן של היתה בו תועלת בדרג זה. היא הוכיחה כי בהתקרב בני שתי המדינות איש לרעהו בשטח גיטראלי כלשהו, תוך מגע אישי הדוק, אין הם מתקשים למצוא שפה משותפת לשיחות כבני־אדם שווים.

בימים אלה של שינאה והסתה הדדית, זה גילוי חשוב. הכרנו את המצרים כאנשי

אורח הכבוד פרופסור מארטיין בוכר, על רקע ארמון הזעירה

נחמדים, לבביים, תרבותיים, אשר נעים היה לאכול בהכרתם. הם ראו כי הישראלים אינם אוקלי־ערכים, שהם מבינים את התנועה הלאומית הערבית ואת בעיותיה.

★ ★ ★

ירושלים האיטלקית

אחד הימים הוזמנו באי הקונגרס למסיבה בביתה של הרוזנת דה־מדיצ'י, הנושאת את אחד השמות המפוארים ביותר באירופה. העוזרת העדינה שפתחה את הדלת נתגלתה כבתה של הרוזנת. האשה בשמלה החומה הפשוטה, שהגישה לנו בצניעות שקפה קפה, נתגלתה כרוזנת עצמה. שש הצעירות והנערות, בנות הגילים השונים, כולן יפהפיות, נתגלו כבנות מדיצ'י. הבת השביעית נישאה לבן משפחה בורגיה. העיר פראדור: "באמת הגיע הזמן ששתי המשפחות ישלימו ביניהן!"

אחרי מסיבה זו, שהזכירה מה קצרים המרחקים בהיסטוריה האנושית, הוסעו באי הקונגרס למבצר שלווורה, המשקיף ממרומים על פירנצה כולה. לאורך הדרך עמדו זקופים במדי ימי־הביניים, חמושים בחניתות. עמדנו ברחבי המיבצר, ראינו למרגלותינו את המגדלים הבלתי־ספורים של עיר יחדית־סגולה זו. מכל עבר הגיעו צילצולי פעמוני הכנסיות, שקראו את המאמינים לתפילה. מכשירי טראנסיסטור קטנים, בידי הקהל שסיר בגנים, העבירו את דבריו הקתחתיים של פרשן כדורגל.

השמש שקעה מעל להרי טוסקניה. לרגע אפשר היה לדמות כי אנו נמצאים בראש מיגדל דויד, כי מאחורינו הרי עבר־הירדן, ולפנינו שקיעת־השמש מעל להרי יהודה. אך מיגדל הקאדוללה הפאנסטית, כיפות סא־לורנצה והבאטיסטיה, והנחש המתפתל של הארנו, החזירונו למציאות — והחזירו להכרתנו את התחושה כי מאה שנים הן תקופה קצרה בחיי האנושות, וכי שאיפות גדולות — כשאיפת השלום השמי — חייבות להתבשל ולהתגשם בהדרגה.

כך נוצרה האווירה המיוחדת של קונגרס פירנצה. האחירה המרוממת של הארמון הנהדר והנוף אפוף־ההדר, הרוח המתרבתת של השפה הצרפתית בה התנהלו הדיונים, התמוגו עם השאיפות והמאחלים הנרמזים של ישראלים וערבים, שישבו בצוהר מתחת לתקרה המזהבת. כדברי בוכר: "באנו הנה למען מטרה תיאורטית, במובנה הטוב של מילה זו. אבל אנו גם רוצים לעשות משהו — ליצור מגע אנושי בין איש לרעהו. שהרי זאת התרבות, וזאת החברה — המגע בין איש לרעהו, הדו־שיח בין בני־אדם".

הנס של פירנצה לא ישנה את ההיסטוריה. הוא רק מוכיח כי יתכנו נסים כאלה. כאשר ייפגשו בני שני העמים, תחילה בזהירות ובהתאפקות רבה, על מאות במות גיטראליות כאלה — יתכן כי הנסים הקטנים יתמוגו לנס גדול.